

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ

STATE AUTHORITIES AS SUBJECTS OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF CORRUPTION PREVENTION IN THE DEFENSE SECTOR

Карпенко М.І., д.ю.н.,

доцент кафедри правового забезпечення

Гуманітарний інститут Національного університету оборони України

Котляренко О.П., к.ю.н.,

заступник начальника кафедри правового забезпечення

Гуманітарний інститут Національного університету оборони України

Тимошенко В.А., д.ю.н., професор,

професор кафедри правового забезпечення

Гуманітарний інститут Національного університету оборони України

У статті проаналізовано питання компетенції органів державної влади як суб'єктів правовідносин у сфері запобігання корупції в оборонному секторі.

Найважливішим конституційним принципом є розподіл державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, кожна з яких діє незалежно, самостійно, у взаємодії з іншими гілками влади на засадах взаємних стримувань і противаг. На підставі зазначеного вище принципу авторами розглянуто структуру органів державної влади у сфері запобігання корупції в оборонному секторі.

Так, авторами констатовано, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» визначено правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Виконавча гілка влади представлена цілою низкою органів державної влади. В першу чергу, це Кабінет Міністрів України. На підставі функціонального підходу запропоновано трирівневу систему центральних органів виконавчої влади в сфері запобігання корупції в оборонному секторі, яка включає в себе:

I рівень – Кабінет Міністрів України.

II рівень – центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: Національне агентство з питань запобігання корупції та Національне антикорупційне бюро.

III рівень – Міністерство оборони України (Департамент з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України).

Судова гілка влади представлена Вищим антикорупційним судом.

Також авторами окреслено діяльність контрольно-наглядового органу в сфері запобігання корупції в оборонному секторі. Це Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

Ключові слова: органи державної влади, запобігання корупції, оборонний сектор, Міністерство оборони України.

The article analyzes the issue of competence of state authorities as subjects of legal relations in the field of corruption prevention in the defense sector.

The most important constitutional principle is the division of state power into legislative, executive and judicial, each of which acts independently, autonomously, in interaction with other branches of government on the basis of mutual checks and balances. On the basis of the above-mentioned principle, the authors considered the structure of state authorities in the field of corruption prevention in the defense sector.

Thus, the authors stated that the only body of legislative power in Ukraine is the parliament – Verkhovna Rada of Ukraine. In accordance with the Law of Ukraine «On the Prevention of Corruption», the legal and organizational principles of the functioning of the system of prevention of corruption in Ukraine, the content and procedure of applying preventive anti-corruption mechanisms, rules for eliminating the consequences of corruption offenses are defined.

The executive branch of government is represented by a number of state authorities. First of all, it is the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Based on the functional approach, a three-level system of central executive bodies in the field of corruption prevention in the defense sector is proposed, which includes:

Level I – Cabinet of Ministers of Ukraine.

Level II – central bodies of executive power with special status: the National Agency for the Prevention of Corruption and the National Anti-Corruption Bureau.

Level III – Ministry of Defense of Ukraine (Department for Prevention and Detection of Corruption of the Ministry of Defense of Ukraine).

The judicial branch of government is represented by the High Anti-Corruption Court.

The authors also outlined the activities of the control and supervisory body in the field of corruption prevention in the defense sector – this is the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office.

Key words: state authorities, corruption prevention, defense sector, Ministry of Defense of Ukraine.

Нині в Україні оборонний сектор є найбільш фінансовоємним, оскільки наша держава вимушена захищати свою незалежність, відстоювати територіальну цілісність. Корупція в оборонному секторі є стримуючим фактором розвитку країни в мирний час, а в умовах воєнного стану стає загрозою існуванню держави [1, с. 52].

Саме тому в нашій державі створена антикорупційна система, яка являє собою сукупність різнорівневих інституцій, що об'єднані спільною метою боротьби з корупцією та реалізують її відповідно до власних функцій

і повноважень. Разом утворюють масштабний антикорупційний механізм завдяки раціональному поділу обов'язків і завдань, співпраці й кооперації зусиль [2].

Україна почала розбудову повноцінної антикорупційної інфраструктури та створення нових спеціалізованих антикорупційних органів у 2014 році. Це була логічна складова руху до ЄС та НАТО, як і вдосконалення низки нормативно-правових актів.

Саме такі органи державного управління мають вагоме значення, оскільки саме державні органи повинні здійснювати

снювати державно-правову політику у сфері запобігання корупції, створювати умови, запроваджувати механізми впливу для запобігання корупції як в цілому, так і, зокрема, в оборонному секторі.

Сьогодні державне управління в сфері запобігання корупції в оборонному секторі у нашій державі здійснюють державні органи, які наділені різною компетенцією і функціонують на різних рівнях.

Найважливішим конституційним принципом є розподіл державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, кожна з яких діє незалежно, самостійно, у взаємодії з іншими гілками влади на засадах взаємних стримувань і протитягів [3]. Принцип розподілу гілок влади закріплений в ст. 6 Конституції України [4]. Він означає наділення кожного органу можливістю протиставляти свою думку рішенню іншого органу, контролюючи цим повною мірою його дії. Реалізація принципу розподілу гілок влади покликана запобігти концентрації всієї державної влади в руках однієї особи або одного органу.

Разом з вказаними в ст. 6 Конституції України гілками державної влади, фактично діє конституційно визнана контрольна-наглядова (наглядово-інспекційна) влада.

Враховуючи вищевикладене, визначення системи органів державної влади у сфері запобігання корупції в оборонному секторі пропонуємо здійснювати з урахуванням конституційного принципу розподілу державної влади.

Відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Це означає, що приймати закони в Україні повноважна тільки Верховна Рада України (п. 3 ч. 1 ст. 85 Конституції України) [3]. Виключно законами визначаються напрями державно-правової політики, в тому числі і в сфері запобігання корупції в оборонному секторі (Закон України «Про запобігання корупції» [5], «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» [6] тощо).

Виконавча влада – це гілка державної влади, яка направлена на виконання законів і інших нормативних актів. Вона представлена Кабінетом Міністрів України і іншими органами виконавчої влади. Органи виконавчої влади в сфері запобігання корупції в оборонному секторі представлені декількома групами державних органів. Тому пропонуємо розподілити їх за функціональними ознаками.

На першому рівні системи центральних органів виконавчої влади знаходиться Кабінет Міністрів України, який відповідно до ст. 113 Конституції України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Більш детально основні завдання Кабінету Міністрів України зафіксовані в Законі України «Про Кабінет Міністрів України» [7], в тому числі і в сфері запобігання корупції. Так, в ст. 19 зазначеного закону встановлено, що діяльність Кабінету Міністрів України спрямовується на вирішення питань державного управління у сфері запобігання і протидії корупції.

Серед основних повноважень Кабінету Міністрів України у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина зафіксовано вжиття заходів щодо запобігання і протидії корупції та забезпечення координації і контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції.

Другий рівень органів виконавчої влади в сфері запобігання корупції в оборонному секторі представлений центральними органами виконавчої влади зі спеціальним статусом: Національне агентство з питань запобігання корупції та Національне антикорупційне бюро.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» (ст. 4) Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [5].

Національне агентство з питань запобігання корупції, у межах, визначених цим та іншими законами, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України. Національне агентство з питань запобігання корупції утворюється Кабінетом Міністрів України.

До повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції належать:

- проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;
- розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії;
- формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;
- здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та притягнених до них осіб;
- здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування тощо [5].

В структурі Національного агентства з питань запобігання корупції створений апарат [8]. Основним завданням апарату є виконання у встановленому порядку організаційної, правової, експертної, аналітичної, інформаційно-довідкової та матеріально-технічної роботи, спрямованої на забезпечення виконання Національним агентством з питань запобігання корупції його повноважень.

Наступним центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом є Національне антикорупційне бюро України, на яке покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [9].

Завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також життю інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції.

Керівництво діяльністю Національного антикорупційного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» зазначений орган влади :

- 1) здійснює оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;
- 2) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проводить досудове розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;
- 3) вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт тощо [9].

До третього рівня органів виконавчої влади, які уповноважені запобігати та протидіяти корупції саме в оборонному секторі, пропонуємо віднести Міністерство оборони України, яке відповідно до Положення про нього,

забезпечує у Міноборони та Збройних Силах реалізацію державної програми з виконання Антикорупційної стратегії [10].

Міністерство оборони України з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, розроблення та здійснення заходів для запобігання і протидії корупції та недопущення вчинення правопорушень, контроль за їх реалізацією в апараті Міноборони, на підприємствах, в установах і організаціях, які належать до сфери його управління, та Збройних Силах.

У Міністерстві оборони України функціонує Департамент з питань запобігання та виявлення корупції, який підпорядковується безпосередньо Міністру оборони України.

Відповідно до Положення про Департамент з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України, затвердженого наказом Міністерства оборони України № 248/нм від 28.04.2023 [11], зазначений Департамент є уповноваженим підрозділом з питань запобігання та виявлення корупції бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва в мирний час та особливий період у відповідних сферах компетенції Міністерства оборони України шляхом виконання завдань та функцій, покладених на Міноборони, в частині забезпечення реалізації повноважень, наданих уповноваженим підрозділом з питань запобігання та виявлення корупції Законом України «Про запобігання корупції».

Основними завданнями Департаменту є: забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії в діяльності Міноборони, Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту (далі – ДССТ); розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним із корупцією; організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності Міноборони, Збройних Сил та ДССТ, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівництву відповідних пропозицій; надання методичної та консультативної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції; здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування Міністра оборони України та Національного агентства з питань запобігання корупції про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання; перевірка факту подання декларацій суб'єктами декларування та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку; здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства в структурних підрозділах Міноборони, ДССТ, органах військового управління, з'єднаннях, військових частинах, вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, установах та організаціях Збройних Сил, підприємствах, установах та організаціях, які належать до сфери управління Міноборони; з розгляд повідомлень про порушення вимог Закону в структурних підрозділах Міноборони, ДССТ, органах військового управління, військових частинах, установах, закладах і підприємствах; здійснення повноважень у сфері захисту викривачів відповідно до Закону; інформування Міністра оборони України, Головнокомандувача Збройних Сил України, Національного агентства з питань запобігання корупції, інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, передбачених законодавством, про відповідні факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Особливе місце в системі органів влади займає Президент України, що є главою держави і має широкі повноваження в різних областях державного управління. Відповідно до ст. 106 Конституції України Президент України

підписує закони, прийняті Верховною Радою України, та має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України.

Судова гілка влади в сфері запобігання корупції як в цілому, так і, зокрема, в оборонному секторі, представлена Вищим антикорупційним судом, який є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [12].

Завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

Наступна група органів влади – це органи контролюючої влади.

В Україні створена Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка входить до системи прокуратури України [13].

Спеціалізована антикорупційна прокуратура є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [14].

Основні завдання та функції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: 1. Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень Національним антикорупційним бюро України.

2. Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду.

3. Підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, що розслідувалися Національним антикорупційним бюро України.

4. Представництво інтересів держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що система органів державної влади в сфері запобігання корупції як в цілому, так і, зокрема, в оборонному секторі є досить розгалуженою та включає в себе велику кількість різних за своєю компетенцією державних органів. На підставі конституційного принципу поділу влади можна вибудувати наступну систему державних органів в сфері запобігання корупції в оборонному секторі:

- законодавча гілка влади – Верховна Рада України;
- виконавча гілка влади, яка включає трирівневу систему: 1) Кабінет Міністрів України; 2) центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: Національне агентство з питань запобігання корупції та Національне антикорупційне бюро України; 3) Міністерство оборони України (Департамент з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України);
- судова гілка влади – Вищий антикорупційний суд;
- контролююча-наглядова гілка влади – Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

Вважаємо, що наявність сформованих органів державної влади в сфері запобігання корупції, які представлені в кожній гілці влади, створює сприятливі умови для запобігання та протидії корупції в оборонному секторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левчук В.Д., Пісун І.І. Теоретико-правові проблеми корупції в оборонній сфері. *Юридичний вісник*. 2018. № 3 (48). С. 52–57.
2. Антикорупційна система України URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antycoruptsijna-systema-v-ukrayini>.
3. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками) 3. Основи конституційного ладу. Загальні принципи 3.8. Поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/38-podil-vlady-na-zakonodavchu-vykonavchu-sudovu>.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
6. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
7. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
8. Про затвердження Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 05.02.2020 № 30/20. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Polozhennya-pro-aparat-NAZK.pdf>
9. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
10. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 р. № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Положення про Департамент з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України № 248/нм від 28.04.2023. URL: https://www.mil.gov.ua/content/corruption/nm_248nm.pdf.
12. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.
13. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
14. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : наказ Офісу Генерального прокурора від 05.03.2020 № 125. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>.